

N I E U W S B R I E F

JAARGANG 1, nr. 4

april 1988

TWEE UITZONDERLIJKE LEZINGEN !!!

SCHETS VAN EEN GESCHONDEN GELAAT

Dr. JAN DE VOS

Jan De Vos leeft sinds 15 jaar in de zuidelijke Mexicaanse staat Chiapas en voelt zich daar een toeschouwer bij de teleurgang van een cultureel en van een natuurlijk gebeuren: het afbrokkelen van de indiaanse cultuur en samenleving en de systematische verwoesting van het oerwoud, het ecologisch milieu van deze cultuur.

Momenteel is hij verbonden aan het Instituto Nacional de Antropología e Historia van México. Voor het geheel van zijn historisch werk kreeg hij de Prijs van de staat Chiapas en onlangs ontving hij een nationale Mexicaanse bekroning voor zijn manuscript 'Oro Verde' ('Groen Goud', over de verwoesting van het oerwoud).

In zijn lezing zal hij ons een beeld ophangen van de Mexicaanse Indianen zoals die leefden vóór, tijdens en na de Spaanse overheersing.

De spreker verblijft slechts enkele dagen in België. Wij rekenen dus op uw talrijke aanwezigheid.

OPGRAVINGEN TEMPLO MAYOR

PROF. Dr. MICHEL GRAULICH

Deze spreker heeft ons onlangs rondgeleid door de schitterende tentoonstelling van 'De Azteken' te Brussel, en is bij onze leden voldoende bekend als een erudiete en boeiende voordrachtgever.

Zijn kritische geest werpt soms onverwacht nieuw licht op reeds lang aanvaarde dogma's. Zo heeft hij ook nu zijn bedenkingen over de gebruikte methodes en interpretaties met betrekking tot recente opgravingen van de Templo Mayor in México Tenochtitlán.

Ook deze lezing kunnen wij onze leden ten zeerste aanbevelen.

AGENDA

lezing gegeven door Prof. M. Graulich over
TEMPLO MAYOR

---

11 april

---

28 mei

Op maandag 11 april te 20.00 uur wordt in het Rockoxhuis, Keizerstraat 10 te Antwerpen een lezing gehouden door Dr. Jan De Vos over SCHETS VAN EEN GESCHONDEN GELAAT

Busreis naar Frankrijk met bezoek aan tentoonstelling:

TRESORS DES ANDES

Voormiddag museumbezoek of winkelen in Lille.

---

25 april

Op maandag 25 april te 20.00 uur wordt in de Casa de España, Paardenmarkt 68 een

Verzamelen aan het Shopping-center van Woluwe om 8.00 u. en aan het Crest-hotel te Antwerpen om 9.00 u. Belangstellenden voor deze reis kunnen inschrijven door

overschrijving van 1.300 BF per persoon op onze bankrekening 750-9092293-59 bij AN-HYP. Deze prijs omvat de reis per bus naar Marcq en Baroeul, het toegangsgeld tot de tentoonstelling en het middagmaal.

---

10 september

Op zaterdag 10 september zullen wij een bezoek brengen aan de tentoonstelling ULAMA in het Rijksmuseum voor Volkenkunde te Leiden. In volgende Nieuwsbrief wordt hierover nader bericht.

LIDGELDEN '88-'89

Blijf lid van het Instituut voor Amerikanistiek v.z.w. en schrijf vandaag nog 600 BF (minimum 1.000 BF voor ere- en steunende leden) over op onze bankrekening nummer 750-9092293-59.

KALENDER

BRUSSEL

Koninklijke Musea voor Kunst
en Geschiedenis
DE AZTEKEN
Kunstschaten uit het Oude Mexico
tot 17 april, maandag gesloten

LEIDEN

Rijksmuseum voor Volkenkunde
ULAMA
Het balspel bij de Maya's en Azteken
19-6-1988 tot 12-9-1988

MARCO EN BAROEUL

Fondation Septentrion
TRESOR DES ANDES

tot 12 juni, voormiddag en maandag gesloten

XOCHIQUETZAL

In onze vorige Nieuwsbrief hadden wij deze rubriek aangekondigd onder de titel: XOCHIQUETZAL (schitterende bloem).

Deze godin is inderdaad de patrones van de schilder- en de weefkunst. De voorwerpen die in deze rubriek aan bod zullen komen, zullen vooral terracotta-beelden zijn en steensculptuur.

Fresco's zijn uiterst zeldzaam en weefsels komen in een zwart-wit reproductie niet tot hun recht. Behalve heelwat andere functies is Xochiquetzal ook nog godin van de zinnelijke liefde. Het kan onze bedoeling niet zijn onze leden over dit domein te informeren. Daarvoor bestaan andere tijdschriften.

De ware Jacob die wij nodig hebben als boegbeeld voor onze rubriek is natuurlijk Xochipilli, de Bloemenprins, god van de Kunsten, echtgenoot van Xochiquetzal.

Over hem schrijft Jose Lopez Portillo in zijn boek 'Quetzalcoatl': "Xochipilli, le prince fleur, le fils des fleurs, appelé également Macuixochitl, jeune dieu du maïs, répandit la joie, l'amour, le divertissement, l'art, les jeux et les chants, la mimique et les arts plastiques dans les maisons de tous les hommes. Ce dieu est considéré comme celui qui donne la beauté, celui qui indique les chemins du beau, des formes et de la couleur."

XOCHIPILLI

Rubriek voor de verzamelaar

Protoklassiek, 100 v. Chr. - 250 n. Chr.
Hoogte: 35 cm - Breedte: 31 cm - Diepte: 25 cm

Hol terracotta beeld - Rood-oranje met zwarte onregelmatige vlekken.

In Mexico bestonden in precolumbiaanse tijden een paar culturen die, in tegenstelling tot vele andere, geen stedelijke organisaties kenden, noch grote bouwwerken of steensculptuur. Ze zijn enkel bekend om een zeer gevarieerde grafkeramiek, die altijd af-

komstig is uit diepe schachtgraven. Die graven bestonden meestal uit een paar ondergrondse kamers die onderling verbonden waren door tunnels. Een enkele verticale schacht leidde naar boven. De gelijkenis met de schachtgraven van de Boven-Cauca vallei in Columbië is daarbij opvallend.

Jalisco is een staat in het Noordwesten van Mexico en heeft, net als de staten Colima, Nayarit en Michoacan, zijn naam aan een bepaalde aardewerk-stijl gegeven.

Volgens de gebruikte kleisoort, de behandelde motieven, de beschrijving, het applicatiewerk en andere kenmerken, wordt deze stijl nog eens opgedeeld in verschillende sub-stijlen: Ameca Gray, San Sebastian Red, El Arenal Brown, San Juanito, Zacatecas en 'Sheep-face'.

Het beeld dat we hier tonen bevindt zich in een private collectie en getuigt van zeer hoge artistieke kwaliteiten.

De persoon zit met gekruiste benen, het lichaam licht voorover hellend en beide handen rustend op de dijen. Het lichaam is stevig gebouwd, maar anatomisch vrij goed geproportioneerd. De assymetrie van de schouders, ellebogen en benen geeft het geheel een zachte rotatie-beweging, die op een (tweedimensionale) foto nauwelijks zichtbaar is. Handen en voeten zijn summier getekend.

Ondanks de onmiskenbare beweging geeft het lichaam een indruk van totale rust, die scherp tegen de dynamiek van het hoofd afsteekt.

Opvallend is natuurlijk de overgrote, open-

gesperde mond met enorme lippen rond beide tandenbogen. De neus is smal, maar voor een Jalisco-beeld eerder klein.

Grote ogen zijn door mooi gemodelleerde oogleden omzoomd. De sober uitgewerkte oren vertonen een sierlijke curve, waarbij het onderste deel loopt in de richting van de horizontale kinpartij, en het bovenste de lijn van de nek volgt.

Het enige kledingstuk is een strak aanspannende muts, met capevormige uitloper op de schouders en rug, en met een kamvormige uitstulping.

Dit uitsteeksel doet denken aan de hoornvormige aanwassen op de hoofden van Sjamaan-beeldjes uit de nabije Colima cultuur. De expressie op het gezicht wijst op een mogelijke communicatie van de man met bovennatuurlijke krachten en versterkt deze Sjamaan-interpretatie.

Een uitzonderlijk mooi beeld dat zeker de zegen van de latere Xochipilli zou gekregen hebben.

J. Daelman

AZTEEKSE POEZIE

Literaire samenkomsten en hun functie in de Azteekse samenleving

Samenvatting van de lezing, gehouden voor het Instituut voor Amerikanistiek op 29 september 1987.

PROF. Dr. RUDOLF VAN ZANTWIJK

De Azteken kenden geen schrift in onze betekenis van het woord, doch uitsluitend een beeldschrift, verwant aan dat van de Noordamerikaanse prairie-Indianen. De

meeste bewaarde handschriften bevatten rituele en/of aan de kalender verbonden feiten. Vandaar dat men vanuit de Westerse schriftelijke traditie geneigd is te denken dat

zij geen literatuur bezaten, tenminste niet in onze zin. Dat is een ernstig misverstand. Een mondelinge cultuur sluit een literaire traditie en een literaire overlevering niet uit. Ook in de Westerse cultuurkring zijn er analoge situaties aan te wijzen. De Ilias was gedurende verscheidene honderden jaren in slechts een paar gestandaardiseerde mondelinge versies overgeleverd, voor Homeros de tekst op schrift vastlegde.

De mondelinge epische Keltische literatuur werd eveneens over verscheidene eeuwen door gespecialiseerde kunstenaars, de barden, aan de hoven gereciteerd onder muzikale begeleiding. Wat uiteindelijk door Ierse monniken op perkament werd opgetekend is slechts een fractie van de orale 'bibliotheken' die moeten hebben bestaan.

Het beeldschrift kon onmogelijk de spreektaal nauwkeurig vastleggen. De beeldhandschriften hadden een mnemotechnische functie. Dit wil zeggen dat zij dienden tot geheugensteun, dat zij moesten worden aangevuld met mondelinge toelichting. Deze toelichting mag men niet vergelijken met de manier waarop een hedendaagse ouder een stripverhaal vertelt aan het kleine kind dat nog niet heeft leren lezen of schrijven: "en hier zie je Lambik, die naar de slechterik loopt....." Integendeel, de handschriften dienden ter illustratie bij 'teksten', die op een vaste, strikt gereguleerde wijze waren opgesteld in versvorm of geritmeerde spreuken, daar ze zo gemakkelijker in het geheugen kunnen worden vastgelegd.

Zo kan men dus met recht spreken van een Azteekse literatuur die, net als in de twee bovenstaande voorbeelden, op muziek was gezet.

De oudste liederen hadden een religieuze inhoud; ze betroffen de goden, de riten en de mythen.

Centra van literaire bedrijvigheid waren de vorstenhoven. Hier werden de gedichten en zangen gereciteerd in combinatie met muziek en dans. Een vergelijking met wat later in Europa de opera zou worden, gaat niet helemaal op.

Het betreft hier immers geen literair-muzikale ontspanningsavonden. Deze literaire bijeenkomsten werden zeer ernstig genomen. Dit blijkt uit het feit dat het hof bij een dergelijke bijeenkomst tot vrijplaats verklaard werd, waar niet alleen zangers doch

ook heersers en edellieden uit vijandige gebieden konden aanwezig zijn en optreden. De gelegenheid werd dan ook vaak aangegrepen om ware tornooien in lyrische wel-sprekendheid te houden: de Azteekse aanwezigen zongen epische liederen op hun veroveringen, om de Azteekse macht te beklemtonen (en hun aanwezige tegenstanders te imponeren - politieke propaganda is altijd graag meegenomen.)

De vijanden verheerlijkten de eigen stad, de eigen goden en het heldhaftig verzet tegen de overheersers.

Dichters en zangers stonden hoog in aanzien in het oude Mexico, ongeacht hun sociale herkomst of sexe. Dit is niet zo heel gewoon in een strikt hiërarchische samenleving als de Azteekse. Al zijn er wel een paar terreinen aan te wijzen waar iemand op grond van verdiensten kon opklimmen: als krijger of als priester-krijger bijvoorbeeld, door het maken van gevangenen in de 'bloemenoorlogen' voor de noodzakelijke offers van mensenharten.

Dichters konden uit alle rangen en standen afkomstig zijn. Een prinses van den bloede verlaagde haar status niet als zij bekendheid verwierf door de creatie van een 'topper'. Ook edellieden achtten het niet beneden hun waardigheid gedichten te scheppen.

Aan de andere kant van de sociale waardenschaal konden krijgers of mensen uit het gewone volk tot sociaal aanzien stijgen door lyrische produktiviteit!

Voor ons doet het vreemd aan, wanneer we vernemen dat in een orale traditie als die der Azteken sprake is van auteursrechten en plagiaat! En toch is dat zo. Voor een nieuwe creatie werd auteursrecht toegekend. Dit recht kon zelfs overgeërfd worden. Dit wil zeggen dat de erfgenaam het alleenrecht, het 'copyright' op opvoeringen behield. Op overtredingen werd streng toegezien door een 'plagiatcommissie', een soort auteursrechtenvereniging, die in alle belangrijke plaatsen van het land zetelde in de cuicacalli - het gezangenhuis - in de nabijheid van de tempel.

Deze handelswijze is slechts te begrijpen door de plaats die de poëzie - en literatuur in het algemeen - innam in de Mexicaanse samenleving. De invloed ervan op de doorsnee-Mexicaan was veel groter dan die op de doorsnee-Europeaan uit onze tijd. Verge-

lijking dringt zich op met door de hitparade bezeten hedendaagse jongeren of - beter - met de haast religieuze beleving van klassieke muziek door de ware melomaan, de muzikliefhebber bij uitstek. Muziek, dans, liefde voor de melodie en de klank van het juiste woord doordoesenden het leven van de Azteek. Brengen we in herinnering dat de heerser, de 'keizer' over het imperium aangeduid werd met de titel tlatoani, Grote Spreker.

Poëzie, muziek en dans speelden een belangrijke rol bij de opvoeding in de telpochcalli, het Jongeliedenhuis, waarheen alle volksjongens tussen hun zesde en hun negende jaar op school kwamen en in de ichpocacalli, waar de jonge meisjes werden opgevoed. Het Aztekenrijk kende immers reeds algemene leerplicht!

Dit ging in stijgende lijn in de calmecac, waar jongens tot priester werden opgeleid, of tot toekomstig bestuurder, als zij tot de adelstand behoorden. En het bereikte een climax in de tlamacazcalli, de hogere priesterschool.

Hier dienden de studenten de fijnere knepen van de Azteekse lyriek onder de knie te krijgen. Een niet zo eenvoudige opgave. Want hoewel de Azteekse poëzie prachtige, modern aandoende natuurevocaties en stemmingsliederen bevat, die reminiscenties aan Japanse haïkoes oproepen, dan kan men toch moeilijk van vrije versvorm spreken.

Literatuur was integendeel een zeer complexe aangelegenheid, onderworpen aan een heel stelsel van conventies - afhankelijk van het genre - en aan voor ons duistere, vergezochte en ingewikkelde metaforen. Kortom, een zeer gesofistikeerde, gekunstelde vormtaal, die blijk gaf van verregaande intertekstualiteit en van de auteur zowel als van de toehoorders een grote vertrouwdeheid met de geschiedenis, de mythen en de toegepaste literaire conventies veronderstelde.

Wie zich verder in de Azteekse literatuur en haar diverse genres wil verdiepen, verwijzen we naar het levenswerk van Angel Maria GARIBAY (waarvan bij ons weten niets in het Nederlands vertaald is).

Nederlandse vertalingen van Azteekse poëzie werden gebracht door H.C. TEN BERGE. Een zeer goede initiatie vindt men in J. SOUSTELLE, " Zo leefden de Azte-

ken"(1)

AZTEEKSE POEZIE

Is het waar dat men alleen op aarde leeft?
Niet altijd op aarde; slechts een korte spanne tijds.

Nefriet zal barsten

goud zal breken

en quetzalveren zullen vergaan.

Niet altijd op aarde; slechts een korte spanne tijds.

Als wij in een dag moeten vertrekken
in een nacht naar de geheimzinnige streken
afdalen,

komen wij hier alleen om elkaar te ontmoeten;

wij zijn voorbijgangers op deze aarde.

Laat ons leven in vrede en vreugde; kom verheugen wij ons!

Maar niet zij die in gramschap leven: de aarde is groot!

Konden wij toch blijven leven, leven zonder dood....

Het belang van de lyriek in de schoolopleiding valt gedeeltelijk te verklaren uit haar leerfunctie, die in een orale traditie natuurlijk veel groter is dan in een schriftelijke. De geschiedenis van het eigen volk werd immers op lyriek - dit is: verzen plus muziek - gezet om haar zo beter te kunnen memoriseren.

Vergelijken we nogmaals met de Ilias. Hier was deze traditie zo sterk ingeworteld dat Griekse jongeren eeuwen lang het hele heldendicht memoriseerden, ook al bestond het schrift. De traditie overleefde zelfs de val van het Romeinse Rijk en de Middeleeuwen.

Tot de zestigerjaren memoriseerden leerlingen van de klassieke humaniora ook in ons land hele fragmenten uit Homeros' epos!

Om te besluiten, even kort van naderbij kennismaken met enkele overgebleven voorbeelden. Dit betekent: stukken die kort na de verovering door de conquistadores werden opgetekend, meestal door jonge Azteken, die Nahuatl schreven, doch zich bedienden van het door monniken geïntroduceerde Latijnse alfabet. We bezitten enkele gedichten uit de tijd van AXAYACATL (1471-1482), de vader van MOTECUHZOMA (niet zijn voorganger: de waardigheid van Tlatoani was niet erfelijk; de Grote Spreker werd gekozen binnen de leidende families).

- Er is een historisch gedicht door prinses MACUILXOCHITL over de verwonding die Axayacatl werd toegebracht door een moedige Otomi. (zie hierna)
- Aan de mensenoffers op de nog onvoltooide Templo Mayor in het jaar 5-Tecpatl (5-Vuursteen = 1484) werd een gedicht gewijd (2)
- Er bleef een erotisch spotdicht bewaard dat door de vrouwen van Chalco aan Axayacatl werd opgedragen.

De grootste dichter van deze periode is NEZAHUALCOYOTL (Hongerige Prairiewolf) (1402 - 1472), de ziener-koning van Texcoco.

Tot slot bespreken we een Azteekse stijfijguur die de poëzie beheerst en voor ons vaak zo ondoorzichtig maakt: Het difrasisme. Dit is: het gebruik van twee begrippen om een begrip vast te leggen. Zo is ALTEPETL = mat + troon = water + berg, wat betekent: gemeenschap.

Verwijzingen

(1) A.M. Garibay, "La literatura de los Aztecas. (El legado de la América Indígena.)" Mexico, Joaquin Mortiz, 1985, 6de druk, 142 blz.

H.C. Ten Berge, "Poëzie van de Azteken", Amsterdam, De Bezige Bij, 1982, 88 blz.

J. Soustelle, "Zo leefden de Azteken", Baarn, Hollandia, 1982, 5de druk, p. 257-270

(2) Over de Templo Mayor: zie de bijdragen in:

"De Azteken. Kunstschaten uit het Oude Mexico" Brussel, Koninklijke musea voor Kunst en Geschiedenis, 1988, 586 blz.

J. Martens, "De templo Mayor en het Azteekse wereldbeeld van de Vijfde Zon. (Urbanisatie en wereldbeeld in Precolumbiëans Meso-Amerika, deel 4 en 5)" 'America Antiqua', jg. 9, 1983, nr. 6, p. 11-36 en jg. 10, 1984, nr. 2, p. 5-25.

Jos Martens

Lied van MACUILXOCHITL (Vijf-bloem)
dochter van Watergezicht (Axayacatl)

vertaling uit het Nahuatl door
Prof. Dr. R. Van Zantwijk

Vijf-bloem luidt mijn naam,
mijn lied laat ik leven
tot vreugd van Levensschenker.
Laat er gedanst worden!

Wordt de zang gedragen
naar Raadseloord,
waar zijn woning is?
Of is het slechts hier
dat jullie bloemen leven?
Laat er gedanst worden!

O, waarde Messlang,
dienstbaarheid van het Nettenvolk kwam u toe.
Waarde Watergezicht gij veroverde
de streek van Pottenberg!
Daar golfd u uw bloemen heen en weer,
daar zwalkten uw vlinders.
Aldus hebt gij vreugde verschaft
aan die van het Nettenvolk,
aan die van het Buigoord en Pottenberg!

Langzaam worden er bloemen en veren
aan Levensschenker geofferd.
Met arendsschilden aan de arm
worden de offers gebracht
in het vuur van de strijd

op het woeste slagveld.
Net als onze liederen,
net als onze dichtkunst
vreugde schenkt aan Levensschenker
zo doet gij dat daar, o keurkrijger!

De adelaarsbloemen
rusten in uw handen,
o van u, waarde Watergezicht!
Met goddelijke bloemen,
met bloemen van strijd
blijft bedekt en bedwelmd
ieder die aan onze zijde staat.

Over ons ontluiken
de bloemen van de oorlog
in Windberg, in Agavenaveloord (Mexico);
met hen wordt bedwelmd
ieder die aan onze zijde staat.

De edelen van Acolhuâcan
en ook die van jullie Tepaneken
hebben slechts moed getoond.
Overal verwezenlijkte Watergezicht
zijn veroveringen,
in Nettenland, in Steppengrasoord,
in Wormland, waar mensen gegeten worden
en in Appelland.

Hier kwam hij oprukken.
En daar in Tassenoord
werd hij aan het been verwond
door een Otomi die Zwartwater heet.

En toen Watergezicht terugkwam
sprak hij tot zijn vrouwen:
legt lendedoeken en omslagmantels klaar;
jullie zult deze uitreiken aan wie jullie
dapper bevinden.
En hij wenst dat omgeroepen wordt:

" Dat de Otomi kome,
die mij in het been verwondde!"
De Otomi verkeerde in grote vrees,
hij zegt: " Zij zullen mij wel ter dood
brengen!"

Hij kwam een balk torsend
en de afgestroopte huid van een hert,
aldus betuigde hij eerbied aan Watergezicht;
hij kwam met grote vreze.
Maar de vrouwen van Watergezicht,
zij pleitten ten gunste van hem.

22 oktober - 12 november 1988

IN DE VOETSPOREN VAN DE MAYA'S

VOORLOPIG PROGRAMMA

- Dag 1: Rechtstreekse vlucht naar Mérida. Hotel met zwembad.
Dag 2: Over Dzibilchaltun naar Chichén Itzá. Middagmaal en zwemgelegenheid in Chichén Itzá. Overnachting in Mérida.
Dag 3: Verder verloop van de tocht met minibusjes. Langs Uxmal en andere Puuc-sites gaat het naar Campeche.
Dag 4: We bezoeken de ruïnes van Edzna en Hochob (Chenes-stijl) en overnachten in Francisco Escárcega.
Dag 5: We rijden boven de grens met Guatemala naar Chetumal. Onderweg bezoeken we enkele Río Bec vindplaatsen (Xpuhil, Chicanná en Becán) en verder nog Kohunlich.
Dag 6: Langs Altun Há en Belize, naar San Ignacio.
Dag 7: Bezoek Xunántunich. Verder tocht naar Tikal.
Dag 8: Volledige dag in Tikal. Voor Liefhebbers uitstap naar Uxactun of Yaxhá. Overnachting in Florés aan het Petén Itzá-meer.
Dag 9: Rit naar Sayaxché. Bezoek per boot aan Seibal en Aguateca.
Dag 10: Naar Castillo San Felipe. Bezoek per boot aan het negerdorp Livingston aan de Golf van Honduras.
Dag 11: Over Quirigua naar Copan in Honduras.
Dag 12: Rit naar Santa Catarina Palopo aan het Atitlán-meer.
Dag 13: Verblijf aan het Atitlán-meer. Van hieruit kunnen mooie en interessante uitstappen gemaakt worden.
Dag 14: Verblijf aan het meer.
Dag 15: Rit naar Comitán. Onderweg bezoek aan de Lagunas de Montebello en aan de ruïnes van Chincultic.
Dag 16: Naar San Cristóbal de las Casas. Boottocht op de Río Grijalva door de Sumidero Cañon.
Dag 17: Verblijf in San Cristóbal. Onder leiding van onze spreker van 11 april, Dr. Jan De Vos, brengen we een bezoek aan enkele Indianen-dorpen in de omgeving.
Dag 18: Tocht langs Oxchuc, Toniná en de watervallen van Agua Azul naar Palenque.
Dag 19: Bezoek aan Palenque. In de namiddag vertrekken we naar Villahermosa. Bezoek aan het Park van La Venta en het Tabasco Museum. 's Avonds: vlucht naar México Ciudad.
Dag 20: Mexico stad. Bezoek museum, Templo Mayor en Ballet Folclórico.
Dag 21: Terugreis.

Wie belangstelling heeft kan nu reeds een optie nemen door 2.000 BF over te schrijven op onze rekening 750-9092293-59.

Enkel de eerste 20 inschrijvingen komen in aanmerking !

De prijs voor deze reis wordt geraamd op 65.000 BF tegen een \$ = 35 BF

TIJDSCHRIFTEN

Archaeology 1988, 1

Healy, P.F. "Music of the Maya" Blz. 24-31, geill.

Chase, A.F., D.Z. Chase en H.W. Topsey "Archaeology and the ethics of collecting" Blz. 56-60, 87, geill.

Archéologia 1988, 231

"Les Aztèques" Blz. 14-21, geill.

Matos Moctezuma, E. "Le grand temple de Mexico" Blz. 22-27, geill.

Clio 1987-88, 294

"De Azteken" Blz. 1-8, geill.

Foto 1988, 3

Wagter, R. "Ruïnes in het regenwoud" Blz. 69-74, geill. (Gran Vilaya - Chachapoyas-cultuur)

Géo 1988, 107 (jan.)

Berger, Y. "Sous le signe des ancêtres de la Prairie" Blz. 77-79, geill.

Hoka Hey! 1988, 18

Paeshuys, R. en A. Lievens "De Hopi-Indianen van Arizona" Blz. 3-53, geill.

Krant (voor de Wereldwinkel) bijlage 1987, 263

"Het leven van de Indiaanse Gemeenschappen in de Andes" Blz.12-13, geill.(Ecuador)

"De emancipatiestrijd van Quinchuqui en Ava - Uma" Blz. 14 - 27, geill. (Otavalo - Indianen, Ecuador)

Kunst & cultuur 1988, 1

Weynants, L. "Over de Azteken, kunstschaten uit het oude Mexico" Blz. 18-19, geill.

Kunstbeeld 1988, 2

Lunsingh Scheurleer, R. "De Azteken" Blz. 45-47, geill.

Natuur & Techniek 1988, 2

Khudabux, M.R. en Tj.D. Bruintjes "De Kwatta Indianen; vroege bewoners van Suriname" Blz. 110-119, geill.

Newsweek 1988, 9

Mac Margolis "Gold wars in the Amazon; prospectors and Indians battle for tribal land" Blz. 39, geill

---

Le Nouvel Observateur 1988, 1208

Malaurie, J. "Institt chez les Esquimaux" Blz. 76-80, geill.

Onze Wereld 1988, 2

Bosma, M. "Shymbaya Cachiguango uit Ecuador" Blz. 4.

Science 1987, 4831

Lewin, R. "The first Americans are getting younger" Blz. 1230-1232, geill.

Scientific American 1988, febr.

Benditt, J. "Ritual on wheels, or why the Mesoamericans never got on a roll" Blz. 16-17, geill.

Uit magazine 1988, 1

Van Heer, Ed. "Schatten uit Tenochtitlan" Blz. 26-40, geill

Unesco Koerier 1988, 173

Dikov, N.N. "Beringië" Blz. 32-34, geill.

BOEKEN

---

* "Ancient Mesoamerica; a comparison of change in three regions" 300 blz., geill., Cambridge, University Press, 1986 (repr.) (ISBN 0/521/29682/X 575 BF - paperback-)

* "Azteken, Dln I-II; kunstschaten uit het oude Mexico", tentoonstellingscatalogus, Brussel, Kon. Musea voor Kunst en Geschiedenis, 1987 (ISBN 3/8053/0986/4 900 BF)

* Baudez, Cl. & S. Picasso "Les cités perdues des Mayas" 176 blz., geill. Paris, Gallimard, 1987 (ISBN 2/07/053035/3 56 FF)

Burland, C. & W. Forman "De Azteken; geloof en goden in het oude Mexico" 128 blz., geill., Amsterdam, Bruna, 1987 (ISBN 11/9740/114/8 590 BF)

* Dubelaar, C.N. "South American and Caribbean petroglyphs" 249 blz., geill., Dordrecht, Foris publ., 1986 (ISBN 90/6765/210/5 500 BF)

* Graulich, M. "Mythes et rituels du Mexique ancien préhispanique" 463 blz. Brussel, Palais des Académies, 1987 (1.250 BF)

Meer, K. de "Ziekte bij kinderen onder de Aymara-Indianen van Zuid-Peru" 146 blz., Rotterdam, Erasmus Univ. Inst. Preventieve en sociale psychiatrie.

Moore, Brian "Zwartrok" Amsterdam, Wereldbibliotheek, 1987, 206 blz., (ISBN 90/284/15327/ 585 BF roman over het 17-eeuws Canada)

* Morris, W.F. "Living Maya" 223 blz., geill., New York, Abrams, 1987 (ISBN 0/8109/1298/8 1940 BF)

Nugue, Chr. "Het oude Amerika" 148 blz., geill., Alphen aan de Rijn, Atrium, 1987 (ISBN 90/6113/275/4 395 BF)

* Whitehouse, R. & J. Wilkins "Opgegraven beschaving" Veenendaal, Gaade, 1987, 206 blz., geill. (ISBN 90/6017731/2 1.190 BF met o.a. Meso- en Zuid-Amerika; oorsprong van de beschaving; wegen van de beschaving; Yanomamo-Indianen)

AN HYP
SPAARBANK